

Ny studie: Kvinnliga lantarbetare betalar priset för billigt vin

Kvinnliga lantarbetare som arbetar med att tillverka vin som säljs på Systembolaget tjänar långt sämre än män, har i högre grad osäkra anställningar och många tar inte del av sociala förmåner som de har rätt till - som föräldraledighet eller sjukersättning. I vissa fall når kvinnornas löner inte ens upp till den lagstadgade minimilönen, som i sig är så låg att den inte räcker att leva på.

Det visar en studie som Afrikagrupperna har beställt, där utredaren spårat två storsäljande lådviner¹, från arbetare som plockar druvorna i Sydafrika till försäljning i Sverige. Studien har fokuserat på en analys av genus och makt i värdekedjorna, och tittar på vart det största värdet av vinet stannar, och hur livsvillkoren ser ut för de kvinnor och män som plockar druvorna och processar vinet i Sydafrika. Villkoren för lantarbetare i de två värdekedjorna är bättre än genomsnittet, med löner över miniminivån för arbetare på vinkällare och producenternas egna gårdar (främst fast anställda män). Trots det identifieras en rad fall där sydafrikansk arbetsrätt inte efterlevs². Det gäller främst säsongsanställda kvinnor som arbetar med att plocka druvor hos underleverantörer.

Utredaren drar slutsatsen att uppförandekoder, likt den som Systembolaget infört 1 januari i år, kan innebära ett steg framåt om de implementeras på ett bra sätt. Men det är inte troligt att koden kommer bidra till genomgripande förbättringar för de mest utsatta lantarbetarna, eller förändra maktrelationen mellan ägare, förmän och arbetare på vingårdarna. En viktig fråga är att Systembolagets uppförandekod enbart ställer krav på att lagstadgad minimilön betalas ut (till skillnad från att ställa krav på att industrin ska betala ut en levnadslön³). Vinproduktionen i Sydafrika bygger fortfarande på ett system av ultralåga löner för lantarbetare som härrör från apartheidtiden, och minimilönen är inte tillräcklig för att leva på. Prislapparna på vinet i Systembolagets hyllor speglar inte produktionskostnader som är socialt och ekologiskt hållbara.

En uppskattning av fördelning av värdet av de två lådvinerna visar att 69 respektive 77 procent av värdet stannar hos den svenska staten och Systembolaget (genom moms, alkoholskatt, Systembolagets avgift). 3-7 procent av värdet uppskattas stanna hos vinimportörerna, medan arbetskraft på vingårdar utgör mellan 3 till 5 procent av värdet.

Studien visar bland annat att⁴:

- ☞ På vinkällare och paketeringsanläggningar uppfylls grundläggande arbetsrätt, och arbetare tjänar ibland över lagstadgad minimilön
- ☞ Problemen finns främst hos underleverantörer, där intervjuer med arbetare visar att:
  - a) Nio procent av dem som intervjuats för studien tjänar under den lagstadgade minimilönen (1375

¹ Båda finns med på [Systembolagets lista](#) över de 50 mest säljande märkena

² I enlighet med [Basic Conditions of Employment Act](#)

³ Levnadslön ska täcka grundläggande behov som mat, rent vatten, husrum, kläder, utbildning för barn, sjukvård samt lite extra för sparande och/eller oförutsedda utgifter”

⁴ 57 arbetare hos vinproducenter och underleverantörer har intervjuats för studien

rand⁵ - ca 1 200 kronor - som i sig är otillräckligt att leva på).

b) många arbetare inte har giltiga arbetskontrakt, eller tar del av rätten till betald föräldraledighet och sjukledighet. Villkoren för frivilligt övertidsarbete uppfylls inte alltid. Kvinnor är överrepresenterade bland de arbetare som inte får sina rättigheter tillgodosedda.

☞ Få kvinnor har tillgång till bättre betalda jobb och fasta anställningar. De är istället hänvisade till bemanningsföretag (och betalning på ackord) eller säsongsvisa anställningar med perioder av arbetslöshet, ofta utan ersättning, mellan kontrakten. Samma sak gäller migrantarbetare från andra provinser i Sydafrika och från grannländer

☞ Kvinnor tjänar lägre än männen, även om det maskeras genom olika arbetskategorier. Av de arbetare som intervjuats i studien tjänar kvinnor i genomsnitt 65% av männens löner. De flesta kvinnor har inte arbete året runt, och omräknat till årsinkomst tjänar de 58% av männens löner.

☞ Kvinnliga lantarbetare har sällan kontrakt på det hus de bor i, eftersom bostadskontraktet är knutet till fast anställning och oftast tecknas med männen.

☞ 22 procent av arbetarna i studien säger att de inte har tillgång till nödvändig skyddsutrustning vid användning av kemikalier etc.

☞ 22 procent rapporterar att de inte känner sig fria att organisera sig fackligt fritt tillsammans med sina kollegor. 72 procent av dem som inte förhandlar med företaget som en grupp är kvinnor

Studien rekommenderar bland annat (se detaljerade rekommendationer i Executive summary):

☞ **Systembolaget** bör arbeta för ökad transparens och spårbarhet i värdekedjorna och insisitera på att lantarbetare involveras, på alla nivåer, i övervakandet av att koden uppfylls

☞ **Svenska beslutsfattare** bör överväga att återinvestera en del av skatteintäkterna och inkomst från försäljning av sydafrikanskt vin i; en sydafrikansk organisation för etisk handel (Wieta); kostnader för att övervaka att grundläggande arbetsrätt uppfylls; med tiden sikta högre än att enbart leva upp till de grundläggande sociala- arbets- och miljövillkoren

Bakgrund och syfte

Afrikagrupperna driver tillsammans med andra organisationer och fackföreningar i Sverige, Chile, Argentina och Sydafrika kampanjen Rättvis vinhandel, som kräver att Systembolaget och svenska vinimportörer tar större ansvar för lantarbetares situation⁶. Syftet med studien är att synliggöra de strukturer som gör kvinnliga arbetare sårbara och identifiera möjliga förbättringar för lantarbetare, dels för att stärka kampanjens arbete i Sverige, dels för att stärka lantarbetarfackets Sikhula Sonke medlemmars förhandlingsposition i Sydafrika.

---

⁵ I mars 2012 höjdes minimilönen till 1 504 rand/månad

⁶ I kampanjen ingår Afrikagrupperna, Sikhula Sonke, DFSA -SAC (fackklubb på Systembolaget), Latinamerikagrupperna, Handels klubb 717 (personal på Lagen), SUF Storstockholm, samt Anamuri (kvinnliga lantarbetare i Chile) och UST (landlösa lantarbetare i Argentina)